

УДК 37(477.85)“1914/1918”

Акатріні В. М.

бібліотекар Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича; вчитель історії середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів, с. Багринівка, Чернівецької області (Україна, Чернівці), acatrinivl@ukr.net

ОСВІТА БУКОВИНИ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914–1918)

Висвітлено поставлену мету дослідження, проаналізовано стан освіти на Буковині у роки Першої світової війни. Виконано обробку документів, пов'язаних з освітою на Буковині.

Автор використав у статті метод історіографічного аналізу, описовий та аналітичний методи.

Висновки. З'ясовано, що наслідки Першої світової війни відобразилися на системі шкільної освіти на Буковині, а більшість шкіл взагалі зазнавало руйнування, частина шкіл була евакуйована до Відня.

Ключові слова: Перша світова війна, освіта, Галицько-Буковинське генерал-губернаторство, Герцогство Буковина.

*Завдяки злагоді ростуть малі держави,
через чвари гинуть великі держави.*

Г. Сенкевич

Перша світова війна, що спалахнула 19 липня (1 серпня за н. ст.) 1914 р., принесла не тільки величезні, катастрофічні руйни. Її наслідками були й небувалі соціальні потрясіння у світовій історії. Вона призвела до докорінних змін у політичній системі світу, передусім у Європі. Це крах трьох європейських імперій – Російської, Австро-Угорської й Німецької, виникнення нових держав з республіканською формою правління. В одних із них установилася демократична форма правління, в інших – авторитарні режими. Сталися зміни і в соціально-економічній сфері, в ідеологічних поглядах на напрямки історичного розвитку суспільства [1, с. 98–109].

У роботі використано матеріали таких дослідників, як О.І. Пенішкевич, О.Д. Огуй, І.А. Піддубний, П.П. Брицький, В.М. Заполовський (Чернівці), І.В. Баран, О.Я. Мазур (Львів).

Завдання дослідження: проаналізувати наявні напрацювання шкільної освіти в період Першої світової війни; проілюструвати стан освіти на Буковині у визначений період; описати умови в яких мали/не мали можливість навчатися у школі; подати історіографічну оцінку в періодах еволюції шкільної освіти на Буковині.

Як відомо, Буковина в роки Першої світової війни стала місцем бойових дій, що трагічно позначилося на процесі всього розвитку краю, а шкільництва особливо. Після кількох успішних військових операцій (Галицька битва, Карпатська операція тощо) російська імператорська армія захопила Галичину та Буковину. На цих землях було сформовано тимчасову адміністративно-територіальну одиницю – Галицько-Буковинське генерал-губернаторство (1914–1917), на основі якого передбачалось створення Львівської, Перемиської, Тернопільської та Чернівецької губерній. Адміністративними центрами генерал-губернаторства у різні роки були міста Львів та Чернівці. Першим генерал-губернатором був призначений Георгій Бобринський. Керована ним адміністрація проводила відверту антиукраїнську політику, за власним зізнанням, його завданням було надання захопленим землям “російського характеру” і викорінення

“мазепинства”. За його розпорядженнями закривалися українські школи, газети, друкарні, відбувались масові арешти і депортації української інтелігенції у глибоку Російську імперію. Російський політик Павло Мілюков, виступаючи в Державній думі, розцінив таку діяльність, як “європейський скандал” [8]. У ці роки російські війська тричі займали Буковину (2 жовтня 1914 р. – 20 жовтня 1914 р., 27 жовтня 1914 р. – 21 лютого 1915 р., 18 червня 1916 р. – 03 серпня 1917 р.), на теренах якої була утворена Чернівецька губернія, яку очолив губернатор. При губернаторові діяла канцелярія, яка здійснювала всю виконавчу владу в краї. До функцій канцелярії входило: встановлення нагляду за особами, які підозрювалися у вчиненні опору російському уряду й були ворожо налаштовані проти російської влади, організація висилки в глибоку Росію, розшук дезертирів, боротьба зі шпигунством, мародерством та порушниками законів, накладання штрафів на порушників постанов воєнного часу, боротьба з епідеміями, епізоотіями, відкриття лікувальних і навчальних закладів, відновлення промисловості та підприємницької діяльності, матеріальна допомога населенню.

У цей період центр духовного і культурного життя краю фактично перемістився до Австро-Угорщини. У Празі знайшла притулок Крайова шкільна рада. Велика частина інтелігенції емігрувала до Відня та інших міст Австрії. У Відні в лютому 1915 року краща частина представників галицької і буковинської інтелігенції після багатьох зібрань створила свою організацію – “Загальноукраїнську культурну раду” (ЗУКР), яка проводила велику культурно-освітню роботу серед емігрантів, виселенців та військовополонених. Для них відкривалися українські школи, гімназійні курси та курси української мови, відомими серед них була Віденська, Зальцбургська та Раштдтатська школи.

У самій Буковині багато шкіл було знищено або частково зруйновано чи перетворено на госпіталі, а іноді й на конюшні. Учителів мобілізували до війська або вони стали добровольцями армії Українських січових стрільців [8].

Постановою від 18 вересня 1914 р. заборонялося функціонування різного роду клубів, союзів і товариств, тимчасово закривалися вищі навчальні заклади, школи-інтернати та курси.

Наказом начальника Штабу Верховного головного командувача від 14 жовтня 1916 р. (пункт 3) було затверджено Положення про навчальну частину в областях Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни. Також цим наказом затверджено тимчасовий штат Управління спостерігача за навчальною частиною в областях Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни [6, арк. 20].

До функцій управління входило: спостереження за підготовкою та станом навчального процесу, відкриття шкіл у повітах Чернівецького військового генерал-губернаторства. Це була єдина невійськова і не пов'язана з військовими питаннями установа генерал-губернаторства. Першочергове завдання у сфері освіти полягало:

а) в заходах стосовно існуючих державних і приватних навчальних закладів;

б) у створенні при генерал–губернаторові та управлінні особливого органу для керівництва справою народної освіти.

Перша частина цього завдання була вирішена обов'язковою постановою № 5 від 18 вересня 1914 р. “Про тимчасове закриття існуючих навчальних закладів, інтернатів і курсів, за винятком навчальних майстерень”.

Вирішення другої частини поклали на члена Державної думи шталмейстера двору його величності Д.Чихачова. Йому доручили загальний вищий нагляд за народною освітою.

30 серпня 1914 р., після ознайомлення з системою освіти, Д.Чихачов подав Г.О. Бобринському записку “Про навчальну справу у Східній Галичині і Буковині”. У цій записці зазначалося: “...існування глибоко ворожої Росії школи з викладанням польською, німецькою і на штучно створеному українському жаргоні, і ставлячи за мету створення державною владою в цьому краї у найближчі роки виключно російської школи нижчої, середньої і вищої, дозволю собі запропонувати наступні заходи:

1. Університети та інші вищі навчальні заклади закрити на невизначений час, зберігаючи лише обмежене число хранителів музеїв, наукових колекцій, бібліотек і тому подібних установ, питання про їх подальшу долю підлягало б вирішенню у законодавчому порядку.

2. негайно призначити директора і п'ять або шість інспекторів народних училищ для Східної Галичини і Буковини, запрошених з числа досвідчених службовців Південно–Західного краю і Малоросії.

3. негайно доручити новопризначеним директору та інспекторам улаштування курсів російської мови для вчителів Східної Галичини і Буковини в найбільших місцевих центрах і запровадити з 1–го січня в усіх навчальних закладах викладання російської мови як окремого обов'язкового предмета.

4. Зобов'язати директора та інспекторів вилучити зі шкіл підручники і книги, ворожі за своїм характером російській державності.

5. До викладання в школах як урядових, так і приватних допускати з особливого дозволу інспекцій лише осіб, визнаних цілком благонадійними.

6. Вжити всебічні заходи для ознайомлення з російською літературною мовою, історією, географією Росії і російською літературою викладацького персоналу та учнів через розсилання книг для читання, влаштування вечірніх, недільних класів і т.п.

7. Пообіцяти особливі нагороди і подяки російських властей тим завідувачам навчальних закладів, які запровадять викладання російської історії, географії, літератури в поточному навчальному році і зуміють досягти в цьому добрих результатів.

8. Тимчасово допустити в середній і нижчій школі викладання мовами, якими викладали до сих пір, а також на малоросійському нарідччі, з тим однак, щоби при навчанні останньому фонетичний правопис був замінений загальноросійським. Починаючи з 1916 р., викладання у навчальних закладах Східної Галичини і Буковини вести виключно державною, російською мовою, допускаючи використання місцевих вимов і

“наречий” лише при першому поясненні учням” [12, арк. 110].

Після затвердження і запровадження з листопада 1914 р. тимчасового положення штабу дирекції та інспекції народних училищ основне завдання органів генерал–губернаторського управління полягало у нагляді за усіма без винятку навчальними закладами, впровадженні викладання у них російської мови і створення спеціальних курсів російської мови для вчителів Східної Галичини та Буковини в найбільших містах. Усі вищі навчальні заклади перебували під безпосереднім наглядом генерал–губернатора. Йому належало право видавати необхідні розпорядження й інструкції та здійснювати нагляд за ходом і напрямком навчання [11, арк. 23].

4 грудня 1914 р. Д.Чихачов звернувся до Львівського губернатора М.Мельникова з проханням посприяти в організації педагогічних курсів у Львові, Самборі, Тернополі, Станіславові і Чернівцях. Начальникам повітів доручили провести роз'яснювальну роботу серед зацікавлених осіб, які бажають навчатися на двомісячних курсах загальноросійської літературної мови. На курси приймали вчителів (чоловіків і жінок), які знають етимологічний правопис і хоча б поверхово загальноросійську літературну мову. Для бажаючих склали графік запису на курси: у Самборі – 3 січня, у Львові – 5 січня, Станіславові – 8 січня, Чернівцях – 10 січня, Тернополі – 13 січня [12, арк. 110].

Прохання про відновлення занять у приватних навчальних закладах почали надходити наприкінці 1914 р. Одночасно почали надходити прохання, переважно з боку росіян, про відкриття нових навчальних закладів – як загальноосвітніх, так і спеціальних. Відновлення занять у закритих за обов'язковою постановою навчальних закладах дозволялося з 1 січня 1915 р. і лише за дотримання особливих правил, затверджених генерал–губернатором.

Генерал–губернатор Г.О. Бобринський дозволив відкривати приватні навчальні заклади у Галичині та Буковині. Ним були також прописані правила, яких повинні були дотримуватись при відкритті приватних шкіл:

“1. Особи, які бажають відкрити навчальні заклади, повинні звернутися до мене з відповідним клопотанням і отримати особливий дозвіл на відкриття училищ (шкіл). До клопотання необхідно додати список викладацького складу.

2. Кожна зміна у викладацькому складі допускається лише з мого відома і дозволу.

3. На мою вимогу або осіб, мною уповноважених, власники шкіл повинні звільняти викладачів від виконання обов'язків.

4. На мою вимогу або осіб, мною уповноважених, повинні бути вилучені із використання в навчальному закладі підручники, книги для читання та інші посібники.

5. Викладанню загальноросійської літературної мови в навчальному закладі має бути виділено не менше 5–ти годин на тиждень у кожному класі.

6. Історію, географію, польську мову та історію польської словесності можна викладати лише за

підручниками, дозволеними в Російській імперії, допущеними за особливим моїм дозволом або осіб, мною уповноважених.

7. Закону Божого повинні навчати викладачі того ж віросповідання, до якого належать учні.

8. У навчальних закладах, що утримуються монахами або монахинями римо-католицьких орденів, не повинні навчатися учні та учениці православного та греко-уніатського (католицького) віросповідань.

Порушення одного із цих правил спричинить закриття навчального закладу” [10, с. 12–13].

У фондах Державного архіву Чернівецької області знаходимо документ від 2 листопада 1916 р. “Список навчальних закладів м. Чернівці”, в якому зазначається, що у кожному із згаданих у списку 31 закладів розміщено на той час. Наприклад, у 1-й чоловічій філологічній гімназії розташовувались: навчальна команда 270-го піхотного полку, гуртожиток сестер милосердя та склад списаних припасів. У 3-й румунської гімназії – управління 37-ї піхотної бригади та цинкографія 9-ї армії. Сто тридцять п’ятий польовий госпіталь розміщувався у будівлі 2-ї гімназії (вул. Ебергарда № 8). У польській бурсі на вул. Стефана-Вольфанга № 9 – управління начальника 4-ї штатної дільниці та офіцерське зібрання. Навчальна команда 86-го піхотного запасного полку розташовувалась у приміщенні начального міського лютеранського училища. У цих закладах повинні були навчатися близько 500 хлопчиків та 600 дівчат. Із 31-го приміщення для потреб армії використовувалось 21 [6, арк. 20].

З іншого документа можна дізнатися, що у селах Чернівецького повіту було відкрито 7 шкіл, де навчалось 187 учнів. До цього документа є лист Чернівецького губернатора від 22 грудня 1916 року за № 5357 до спостерігача за навчальною частиною в областях Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни. З нього дізнаємось, що після перевірки начальника контррозвідального відділу штабу 8-ї армії до роботи були допущені 7 учителів. Це вчителі, що працювали у таких селах, як Великий Кучурів, Кам’яна, Молодія, Старі Мамаївці, Магала, Горече, Стара Жучка. Також стає відомо про кількість учнів у школах та мову навчання. Школа у селі Великий Кучурів з румунською мовою навчання налічувала 30 учнів. Школа у селі Кам’яна мала 20 учнів – російська мова навчання. У селі Молодія – 30 учнів, мова навчання – румунська.

У Чернівцях теж відкривали школи. Магістрату дали дозвіл на відкриття 7 шкіл: на вул. Семигородській, вул. Вокзальній, у передмістях Роша, Монастирське, Калічанка, Клокучка, Горече. При відкритті цих шкіл, як сказано у листі Чернівецького губернатора від 2 листопада 1916 року за № 3557 до Представника Міністерства народної освіти при військовому генерал-губернаторі у областях Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни, дійсному статському раднику Янковському, головними умовами були:

– адміністрації шкіл не можуть розраховувати на державні кошти,

– німецька та єврейська мови не можуть вивчатися у школі як предмет, не можна вести інші предмети на цих мовах,

– не допускається для навчання старі підручники чи інша література, у яких були ворожі вислови проти Російської імперії.

Усі вчителі, які мали працювати у цих закладах, також повинні були пройти відповідну перевірку.

29 серпня 1916 р. було складено “Свідоцтво про народні школи Вашковецького повіту Чернівецької губернії”. У таблиці подано всі відповідні дані [6, арк. 20].

	Кількість шкіл	Кількість класів	Мова навчання	Будівлі свої	Будівлі у найм	Стан будівлі		Дані про дітей шкільного віку			Вчителі	Сума грошей (рублі)			
						вцілілі	розбиті	хлопчики	дівчата	всього		було	є	зарплата вчителів	утримання будівлі
28	80	учр.	16	14	16	14	3173	2987	6160	3731	93	46	33840	7177	2910

З листа Чернівецького губернатора від 17 грудня 1916 року за № 4911 до спостерігача за навчальною частиною в областях Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни, дізнаємось, що після перевірки начальника контррозвідального відділу штабу 8-ї армії до роботи були допущені 48 учителів [6, арк. 20].

Навесні 1917 року російська окупаційна влада відновила заняття в 10 школах Кіцманського й інших повітів, а також і в Чернівцях. Проте ні кількісно, ні якісно ці школи не могли задовольнити потреби освітнього й духовного розвитку молоді краю [3, арк. 2217].

Цікавий ще один документ, який дозволив Сергію Каноюку, повітовому інспектору народних шкіл Вашковецького повіту, зібрати вчителів для поповнення Шкільної ради, яка була до війни (лист Обласного комісаріату Буковини та Галичини від 28 червня 1917 року за № 611).

Про Радауцький повіт дізнаємось з листа Чернівецького губернатора від 5 листопада 1916 року за № 4991 до Представника Міністерства народної освіти при військовому генерал-губернаторі у областях Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни, дійсному статському раднику Янковському. У листі дається дозвіл на відкриття школи у селі Нижній Городник. При цьому повинні виконуватися умови з циркуляра № 85 від 28 вересня 1916 року. Також зазначається, що поки не вистачає вчителів (були тільки Мігай Пашкан та Катерина Бузняк). У школі будуть навчатися 205 хлопчиків та 195 дівчат, гроші на утримання школи – це кошти громади, а потім ще очікувалися гроші від Релігійного фонду, як було і до війни. Приміщення у доброму стані, є обладнання для проведення навчання [6, арк. 20].

У документі від 15 жовтня 1917 року дізнаємось, що Управління спостерігача за навчальною частиною при Обласному комісаріаті Галиції та Буковини розформовано.

Невдалий наступ російської армії у червні 1917 р. мав результатом зміну лінії фронту, і російські війська змушені були залишити Буковину. Станом на серпень 1917 р. лінія фронту встановилася по кордону з Бессарабією, де проти російської армії були зосереджені підрозділи армії Кьовеса та Крітека. У наступному 1918 р. територія Буковини змінилася за рахунок територіальних наросувань, здійснених на підставі Бухарестського та Брест–Литовського мирних договорів [7, с. 64–75].

Отже, після провалу наступу Керенського у середині літа 1917 року Буковина була окупована цісарською армією. Після повернення Буковини, австрійська адміністрація надзвичайно підозріло ставилась до українців, вважаючи їх потенційними союзниками Росії. В листопаді 1917 р. в Росії відбувся переворот, після чого вона фактично вийшла з війни. Не кращою була ситуація й в Австро–Угорщині – у жовтні–листопаді 1918 р. угорські, чеські, словацькі, а незабаром також і австрійські війська почали тікати з фронту. Почалась революція. З Антантою підписано угоду про перемир'я, яка фактично була капітуляцією. Імперія розпалась, Австро–Угорщина припинила своє існування. Останнім керівником уряду коронного краю Герцогства Буковина (1916–1918) був граф Йозеф фон Ецдорф.

Повернення австрійської влади не поліпшило становища збіднілого населення. Скрізь панувала катастрофічна нестача продуктів харчування. 6 серпня відбувся історичний візит цісаря Карла I до Чернівців. Після створення Українського крайового комітету Буковини (25 жовтня 1918 р.) у Чернівцях 3 листопада 1918 р. відбулося велике народне віче, на якому ухвалено приєднання Північної Буковини до України; 6 листопада 1918 р. українці перебрали владу в Чернівцях (бургомістром міста призначено О. Безпалка), але вже 11 листопада 1918 р. румунське військо окупувало Чернівці, а 28 листопада 1918 р. румунський Генеральний конгрес Буковини проголосив приєднання Буковини і Чернівців до Румунії.

Для керівництва освітою на Буковині 12 листопада 1918 р. на підставі тимчасового закону Румунської Національної Ради Буковини було створено XIV окружний шкільний інспекторат як державний секретаріат у справах освіти – замість австрійської Крайової шкільної ради. 19 грудня 1918 р. цей закон був затверджений королівським декретом–законом № 3745. Згідно з декретом Міністерства освіти від 22 квітня 1920 р., секретаріат був перейменований у Генеральний Міністерства освіти на Буковині [4, спр. 6625].

Отже, у травні 1923 р. на території Буковини, Хотинського та Дорохойського повітів був створений XIV окружний шкільний інспекторат, який був ліквідований у червні 1940 р. у зв'язку із входженням Північної Буковини до складу Радянської України. Інспекторат здійснював керівництво повітовими радами, шкільними ревізоратами, гімназіями, ліцеями, початковими школами та іншими навчальними закладами [4, спр. 6625]. У кожному повіті були створені повітовий шкільний ревізорат. Наприклад,

Чернівецький повітовий шкільний ревізорат був створений після 1918 р., коли Північна Буковина увійшла до складу Румунії. Він був вищим контролюючим і виконавчим органом управління державними й приватними школами у повіті. Підпорядковувався Міністерству віровизнань і освіти. До функцій ревізорату входили: інспекційна перевірка діяльності шкіл, призначення, переміщення та підвищення рангу вчителів, виплата заробітної плати, надбавок та матеріальної допомоги вчителям тощо [5, спр. 70].

До Першої світової війни загальна кількість шкіл на Буковині становила 578. До числа цих шкіл входили: однокласні – 110, трикласні – 85, чотирикласні – 80, п'ятикласні – 102, шестикласні – 86. З перших днів окупації Буковини російською армією всі середні навчальні заклади змушені були припинити свою діяльність [2, с. 3]. Тому центр культурного життя буковинських українців, частина з яких змушена була виїхати за межі краю, а частина була насильно вивезена в табори, переноситься у Відень, де в лютому 1915 р., після серії нарад представників культурно–освітніх організацій Галичини і Буковини, було створено консолідовану організацію під назвою “Загальноукраїнська культурна рада” (ЗУКР). Зусиллями ЗУКР у період війни вдалося налагодити роботу ряду українських середніх шкіл та гімназійних курсів, серед яких потрібно виділити віденські школи, школи в таборах для виселенців, школи в Галичині [9, с. 107].

За роками можна зробити коротку хронологію подій:

– 1914–1915 роки – у школах Буковини працювало 2003 педагоги чоловічої статі, 894 – жіночої; було проведено учнівський конкурс на кращий нарис про війну, нагородження шкільними грамотами за сприяння австрійській армії; використання шкільних приміщень на військові потреби; 5 грудня – збір коштів у школах на потреби австрійської армії; збирання учнями лікарських трав, жолудів, каштанів на каву і примішку до хліба для армії, теплого одягу (шкарпетки, рукавиці); закриття шкіл через нестачу дров і неможливість опалювання шкільних класів [13, с. 24].

– 1916 рік – учням робили щеплення від вірусу; проведення екзаменів з військової справи у середніх школах; у червні під час бойових операцій згоріла бібліотека і частково зруйновано приміщення Вижницької гімназії; у жовтні лютував висипний тиф; заборонено навчання в ряді шкіл краю; згоріла Серетська гімназія; вжито заходів для забезпечення учнів взуттям з метою покращення відвідування школи.

– 1917 рік – вийшов циркуляр Міністерства культів і освіти Крайовій шкільній раді про активне впровадження вирощування домашніх тварин для потреб населення під час війни [2, с. 3].

– 1918 рік – збір міді і мідних предметів, харчових продуктів, кісток, білизни тощо для потреб армії; вийшов циркуляр повітовим шкільним радам, про обов'язкову заміну “руських” слів на “українські” при службовій кореспонденції; у школах проведено тиждень збору пожертвувань у фонд допомоги вдовам, сиротам та інвалідам; учителям було виділено матеріальну допомогу на придбання одягу.

Список використаних джерел

1. Брицький П.П. Західноукраїнські землі у роки Першої світової війни. Історична панорама / П.П. Брицький // Історична панорама: зб. наук. ст. – Чернівці: Рута, 2004. – Вип.2: Проблеми історії Першої світової війни. – С. 98–109.
2. Даларук С. З Історії народних шкіл Буковини / С.Даларук // Буковина. – 1992. – 14 трав. – С. 3.
3. Державний архів Чернівецької області. – Ф. 211. – Оп. 2. – Спр. 2217.
4. Там само. – Ф. 213. – Оп. 1. – Спр. 6625. – Од. зб., 1918–1940 рр. – Рум. мова.
5. Там само. – Ф. 217. – Оп. 70. – Од. зб., 1922–1940 рр. – Рум. мова.
6. Там само. – Ф. 973. – Оп. 1. – Спр. 20.
7. Папакін Г.В. Джерела для дослідження історії російських органів управління Східною Галичиною та Південною Буковиною під час Першої світової війни (1914–1917 рр.) / Г.В. Папакін // Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики: зб. наук. пр. – 2009. – Ч. 16. – С. 64–75.
8. Пенішкевич О.І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.) / О.І. Пенішкевич; М–во освіти і науки України, Чернів. нац. ун–т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці: Рута, 2002. – 519 с.
9. Петрюк І.М. До питання про періодизацію розвитку загальної середньої освіти в Буковині (1774–1918 рр.) / І.М. Петрюк // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми: матеріали міжнар. наук.–практ. конф., (Чернівці, 28–31 жовтня 1996 р.): у 6 кн. – Чернівці, 1996. – Кн.2: Історично-педагогічні аспекти неперервної освіти. – С. 107.
10. Прикарпатская Русь. – 1915. – 1 (14) янв. – С. 12–13.
11. Российский государственный военно–исторический архив. – Ф.2003. – Оп. 1. – Д.1. – Л.23.
12. Центральний державний історичний архів України в м. Києві. – Ф.361. – Оп. 1. – Спр. 110.
13. Черкач Н. Коротка хронологія історії педагогіки на Буковині / Н.Черкач // Крайова освіта. – 2000. – 21 жовт. (№ 37/38). – С. 24; 28 жовт. (№ 39). – С. 16.

References

1. Bric'kij P.P. Zahidnoukrains'ki zemli u roki Pershoi svitovoi vijni. Istorichna panorama / P.P. Bric'kij // Istorichna panorama: zb. nauk. st. – Chernivci: Ruta, 2004. – Vip.2: Problemi istorii Pershoi svitovoi vijni. – S. 98–109.
2. Dalaruk S. Z Istorii narodnyh shkil Bukovini / S.Dalaruk // Bukovina. – 1992. – 14 trav. – S. 3.
3. Derzhavnij arhiv Chernivec'koi oblasti. – F. 211. – Op. 2. – Spr. 2217.
4. Tam samo. – F. 213. – Op. 1. – Spr. 6625. – Od. zb., 1918–1940 rr. – Rum. mova.
5. Tam samo. – F. 217. – Op. 70. – Od. zb., 1922–1940 rr. – Rum. mova.
6. Tam samo. – F. 973. – Op. 1. – Spr. 20.
7. Papakin G.V. Dzherela dlya doslidzhennya istorii rosijs'kih organiv upravlinnya Shidnoyu Galichinoyu ta Pivdennoyu Bukovinou pid chas Pershoi svitovoi vijni (1914–1917 rr.) / G.V. Papakin // Special'ni istorichni disciplini: Pitannya teorii ta metodyky: zb. nauk. pr. – 2009. – Ch.16. – S. 64–75.
8. Penishkevich O.I. Rozvitok ukrains'kogo shkil'nictva na Bukovini (XVIII – pochatok XX st.) / O.I. Penishkevich; M–vo osviti i nauki Ukraini, Cherniv. nac. un–t im. Yu.Fed'kovicha. – Chernivci: Ruta, 2002. – 519 s.
9. Petryuk I.M. Do pitannya pro periodizaciyu rozvitku zagal'noi seredn'oi osvity v Bukovini (1774–1918 rr.) / I.M. Petryuk // Sistema nererervnoi osvity: zdobutki, poshuki, problemi: materialy mizhnar. nauk.–prakt. konf., (Chernivci, 28–31 zhovtnya 1996 r.): u 6 kn. – Chernivci, 1996. – Kn.2: Istorichko–pedagogichni aspekty neperervnoi osviti. – S. 107.
10. Prikarpat'skaya Rus'. – 1915. – 1 (14) yanv. – S. 12–13.
11. Rossijskij gosudarstvenny'j voenno–istoricheskij arhiv. – F.2003. – Op. 1. – D.1. – L.23.
12. Central'nij derzhavnij istorichnij arhiv Ukraini v m. Kievi. – F.361. – Op. 1. – Spr. 110.
13. Cherkach N. Korotka hronologiya istorii pedagogiky na Bukovini / N.Cherkach // Krajova osvita. – 2000. – 21 zhovt. (№ 37/38). – S. 24; 28 zhovt. (№ 39). – S. 16.

Acatrini V. M., Librarian of the Scientific Library of Chernivtsi National University Fedkovicha; history teacher, secondary school I–III degree, Bagrinivka, Chernivtsi region (Ukraine, Chernivtsi), acatrinivl@ukr.net

The Education of Bukovina During the First World War (1914–1918)

Disclosed the goal of research, analyzes education in Bukovina during the First World War. Achieved paperwork related to education in Bukovina.

The author used the method in Article historiographical analysis, descriptive and analytical methods.

Conclusions. It was found that the effects of the First World War were displayed on the school system in Bukovina, and the majority of schools in general succumbed to destruction of the school was evacuated to Vienna.

Keywords: First World War, education, Galicia–Bucovina Governor–General, Dukedom of Bukovina.

Acatrini V. M., bibliotekar' Nauchnoy biblioteki Chernovitskogo nacional'nogo universiteta im. Yu. Fed'kovicha; uchitel' istorii sredney obshchegoobrazovatel'noy shkoly I–III stepeni, s. Bagrinivka, Chernovitskoy obl. (Ukraina, Chernovtsy), acatrinivl@ukr.net

Образование Буковины в годы Первой мировой войны (1914–1918)

Раскрыта поставленная цель исследования, проанализировано состояние образования на Буковине в годы Первой мировой войны. Выполнено обработку документов, связанных с образованием в Буковине.

Автор использовал в статье метод историографического анализа, описательный и аналитический методы.

Выводы. Выяснено, что последствия Первой мировой войны отображались на системе школьного образования на Буковине, а большинство школ вообще поддавались разрушению, часть школ была эвакуирована в Вену.

Ключевые слова: Первая мировая война, образование, Галицко–Буковинское генерал–губернаторство, Герцогство Буковина.

* * *

УДК 94[(470+571)+(477.74)]:929Георгієвський“1830/1911”(043.3)

Добролюбська Ю. А.

доктор філософських наук, професор, завідувача кафедрою всесвітньої історії та методології науки, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського (Україна, Одеса), JDOBROL@yandex.ru;

Ліхачова О. Є.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського (Україна, Одеса), dagazdagaz@ Rambler.ru

ВІДТВОРЕННЯ ІДЕЙ ЖУРНАЛУ “РАССВЕТ” У ЛІТЕРАТУРНОМУ МИСТЕЦТВІ О. Я. БРУШТЕЙН

Аналізуються суспільна позиція журналу “Рассвет” щодо підготовки необхідних реформ, які б мали на меті модернізацію єврейського суспільства і емансипацію євреїв. Досліджується зв'язок між ідейною позицією “Рассвета” і фундаментальними засадами літературної діяльності О.Я. Бруштейн.

Метою статті є з'ясування основних проблем і принципів подальшого розвитку єврейського суспільства, які були викладені у журналі, та міри впливу цих ідей на творчість О.Я. Бруштейн.

З'ясовано, що журнал приділяв увагу низці найгостріших проблем, які стояли перед єврейським суспільством. За короткий час на його сторінках була розроблена програма суспільних та культурно–освітніх перетворень, направлених на емансипацію євреїв у Росії, яка залишилась актуальною і наприкінці XIX ст. Ідейний курс журналу, направлений на підвищення культурного й освітнього рівня єврейського населення Російської імперії був у повній мірі сприйнятий О.Я. Бруштейн та майстерно відтворений у її книгах.

Ключові слова: журнал, реформи, емансипація, літературне мистецтво.

У дореволюційній російській історіографії згадування про перший єврейський журнал, який видавався в Одесі російською мовою під назвою “Рассвет” були вкрай рідкими і, здебільшого, носили тільки довідковий характер [9]. Виключенням можливо назвати труд С.Л. Цінберга під назвою “Історія єврейської преси в Росії у зв'язку з громадськими течіями”. В ньому автор розглядав внесок “Рассвета” у розвиток регіональної єврейської преси, що видавалась російською мовою, приділяв значну увагу історії